

Alguns problemes de l'economia valenciana: anotacions crítiques al P. E. R. del País Valencià

Emèrit Bono, Amat Sánchez i J. A. Tomàs Carpi (*)

Una visió general de la realitat valenciana

En termes generals, i a tall de caracterització "grosso modo", val a dir que l'economia valenciana revela els següents trets bàsics:

1. Especialització en indústria manufacturera i en agricultura. Aquesta especialització comporta una certa feblesa estructural, atès al caràcter dels sectors dintre de la divisió internacional del treball, la seva especial orientació cap al mercat exterior, la dependència tecnològica i comercial que pateixen, el tipus de mà d'obra i de qualificació que han generat i llur marcada desconexió del sistema financer i educatiu.

Els subsectors industrials històricament més rellevants i dinàmics són: "tèxtil", "cuïro, calçat i confecció", "fusta" i "ceràmica, vidre i ciment", als quals cal afegir per la seva importància absoluta, el de "transformats metàl·lics". Llurs característiques tècniques més importants són: baixa capitalització, tecnologia elemental, baixos salaris, baixa qualificació de la mà d'obra, petita dimensió empresarial i molt deficient organització i sistema comercial. El desenvolupament d'aquests sectors al llarg de les darreres dècades ha estat marcat més pel creixement quantitatiu que no per canvis qualitatius ni innovacions (malgrat que aquestes no han mancat). Alhora, els efectes d'enllaç han tingut poc relleu.

Tanmateix, un aspecte substantiu del problema ha estat el fet que el període de maduració i d'incubació de les noves condicions i relacions socio-econòmiques ha estat massa limitat i no ha pogut assentar bases consistentes (a nivell empresarial, organitzatiu, comercial, informatiu, d'innovació i capital humà, etc.) susceptible de definir un procés autònom de nou encuny arran de la crisi i com a resposta a aquesta.

2. Estructura industrial relativament poc dinàmica i subjecta a la competència creixent dels països del Tercer Món. Si dividim el sector industrial en: a) indústries productores de béns de consum no durador i durador de tipus tradicional; b) indústries productores de béns intermedis i c) indústries de béns de capital i de consum durador avançat, hom pot observar que no sols el País Valencià està fortament afectat pel primer bloc (subjecte, per tant, a la competència de diversos països tercermundistes de salaris molt inferiors), sinó que tot just hi ha hagut canvis significatius durant els darrers vint anys. A tot això hem d'afegir el fet que els esmentats sectors són els de menor incidència sobre el desenvolupament de la

(*) Collectiu de Política Econòmica de València.

informació i, per tal causa, han generat unes bases molt febles per a la continuïtat en el canvi de l'estructura productiva.

3. Economia dependent de l'exterior. D'una banda, hi trobem l'alt percentatge de mercaderies exportades, superior al 15% en els darrers anys, tant pel que fa al sector agrícola (amb el 50%) com respecte als subsectors industrials d'especialització, juntament amb l'especial importància que hi té el turisme. D'altra banda, la dependència la pateixen alguns subsectors bàsics per la via de les primeres matèries ("calcer" i "fusta i moble"), i, en general, pel que fa als canals comercials (controlats exògenament o altament vulnerables a causa de llur feblesa, en el cas dels autòctons), la tecnologia i el disseny. Aquesta dependència és estructuralment i estratègicament important per tal com suposa, atès el caràcter i dinàmica de l'estructura valenciana, una especial vulnerabilitat enfront del canvi de les coordenades i els paràmetres tecno-econòmics de l'economia mundial.

4. Predomini de la petita i mitjana empresa, la qual té com a font principal dels seus recursos financers l'auto-finançament i el crèdit a curt i mitjà termini, provinent, bàsicament del sistema bancari. Aquestes condicions foren suficients en una situació econòmica normal i quan la reestructuració era factible seqüencialment i progressiva. Tanmateix, davant les exigències de canvis ràpids i substancials, l'esmentada situació limita sensiblement la dinàmica industrial i la innovació i reestructuració necessàries, la qual cosa es troba agreujada per la naturalesa del sistema empresarial definit per la realitat econòmica valenciana: empresariat poc qualificat, feblesa gerencial i comercial, nul·les possibilitats d'investigació, sensibles dificultats d'integració i cooperació, etc.

5. Caràcter dispers en l'espai del procés productiu, unit a una condició predominantment monosectorial, amb l'excepció de l'Horta, dels focus històrics de creixement (calçat a les Valls del Vinalopó, tèxtil a l'Alcoià i la Vall d'Albaida, joguina a la Foia de Castalla, siderúrgia al Camp de Morvedre, taulells a la Plana, activitats turístiques a la Marina Baixa, etc.). No cal dir que les crisis sectorials han vingut a qüestionar la integritat econòmica i social dels espais més significatius i han convertit en espacials els problemes sectorials, amb la consegüent transcendència política.

6. La sortida a la crisi, i això explica el particular creixement de la producció valenciana mentre la taxa de variació de l'atur ha estat superior a la mitja estatal, s'ha donat no per la via d'un salt qualitatiu cap endavant, sinó per l'expansió del treball subterrani en un procés tècnicament i socialment degeneratiu (el fenomen valencià és força diferent a aquell descrit per Saba a Itàlia). Això no sols ha implicat un deteriorament de les condicions i perspectives de la classe obrera, sinó que és un revulsiu al canvi tecnològic i d'organització sense que es superin els problemes estructurals que situen en precari la major part del sistema productiu a instàncies del possible desplaçament de productors per mà d'obra molt més barata.

Dins d'aquest breu esboç és com cal entendre els grans problemes que afecten avui l'economia valenciana, els quals han de ser, necessàriament, la base de tot programa regional que afronte seriosament el futur.

Els grans problemes de l'economia valenciana

Si plantegem el problema a nivell i considerem la dimensió espacial de la realitat socio-econòmica valenciana, cal fer de manera molt sintètica, les següents puntualitzacions:

1. A nivell del sector agrari, el nucli bàsic de la problemàtica actual gira al

voltant de l'estructura de la propietat i l'explotació, del sistema comercial imperant, de l'alt grau d'envelliment de la població, de l'elevat nivell de treball a temps parcial i de l'espontaneisme poc informat que caracteritza el seu funcionament i la seva dinàmica.

Pel que fa a l'estructura de la propietat i de l'explotació les seves característiques definitòries són: forta dispersió de la propietat, predomini de la petita explotació i aguda parcel·lació, la qual cosa no sols genera un problema de malbaratament de recursos, sinó que limita greument el desenvolupament de les forces productives, la racionalitat i la versatilitat del sector, tot condicionant una estructura de cultius poc racionals i adequats a les exigències del mercat. Una tal estructura és la que fomenta el treball a temps parcial i comporta un clar fenomen de desqualificació i decantació cap a conreus poc exigents en atenció i treball i obstaculitza un millorament de la informació i del poder negociador del sector.

Un problema seriós, propiciat per l'esmentada realitat, és la dependència de la producció d'un entrellat comercial que hi és aliè, dispers i poc racional. Els efectes d'això sobre el sector afecten la incoordinació i el comportament contradictori del sistema comercial i generen inestabilitat i una assignació de recursos lligada més a la maximització del benefici comercial que no al de tot el sector. Alhora, la dispersió productiva i l'individualisme imperants dificulten significativament el desenvolupament d'un cooperativisme integral i racional. Els problemes que imposen el sistema i les relacions financeres tampoc no són insignificants.

L'alt grau d'envelliment i les febles expectatives de les generacions joves aguditzen els problemes i fan més difícil el canvi, atesa l'absència d'una política coherent i agressiva adreçada a la racionalització de la producció-comercialització i la millora dels canals d'informació i la traducció d'això (mitjançant un empresariat més qualificat) en innovació.

Així, no és gens estrany que avui es plantegi el problema de crisi irreversible d'alguns conreus (taronja, vinya, arròs) a causa dels excedents de producció difícilment situables i dels desajusts oferta-demanda en el temps. Aquesta qüestió és més greu a conseqüència de la condició de llenyosos, amb un llarg cicle de maduració, dels conreus més compromesos. Atesa llur condició de monoconreus en àmplies àrees del País aquesta crisi és socialment més traumàtica.

D'altra banda, ens trobem amb les crítiques situacions que imposa la salinització de les aigües i l'exhauriment dels aqüífers, conseqüències de la tradicional imprevisió dels problemes sectorials (turisme, versus, agricultura) d'un desenvolupament incontrolat i de la manca d'una política d'aigües. Només mitjançant una rigurosa política i la implantació del sistema de goteig en algunes àrees (amb costoses inversions) hi és possible una solució.

Finalment, i a causa de la seva transcendència econòmica i ecològica, cal fer esment de la feble orientació ramadera, malgrat les possibilitats del camp valencià i el fonamental perill de desertització per deforestació.

2. El sector industrial també es troba afectat de greus problemes, malgrat uns aparents bons resultats conjunturals. Els problemes de la indústria valenciana tenen unes arrels molt pregones, tal com reconeix el mateix P.E.R., les quals són marcadament estructurals. Ni la bona conjuntura exportadora ni el treball subterrani en són sortides falagueres, entre altres coses perquè, a més a més, ajornen els canvis necessaris. És ben cert que no tots els sectors estan en la mateixa situació ja que podem destacar la indústria de les nines, la del taulell i la tèxtil de la Vall d'Albaida, les quals mostren un major dinamisme estructural i una major consistència encara que no hi manquen els problemes. També la pluralitat de condicions i possibilitats

dins de la futura divisió internacional del treball són diferents i és per això que qualsevol generalització és parcial.

A grans trets, els principals problemes que caracteritzen aquest sector es poden sintetitzar en:

a) Baix nivell de productivitat i de qualificació laboral, deficient organització empresarial i de gestió, endarreriment tecnològic i gran nombre i petita quantia de les sèries de producció.

b) Predomini de la petita i mitjana empresa amb un empresari poc qualificat i amb escàs personal directiu.

c) Dependència comercial, xarxes de comercialització inexistentes o rudimentàries, feble organització sectorial i reticències a impulsar-la. Això planteja el greu problema de la inestabilitat dels mercats i de l'escassa incidència en llur conformació i expressió.

d) Forta dependència tecnològica i feble creativitat pel que fa al disseny i a la dinàmica dels productes. La manca d'experiència i d'infraestructura tecno-social escaient plantejarà importants problemes als futurs intents de canvi.

e) Considerables dificultats financeres i dèbil integració al sistema financer. Finançament exterior basat tradicionalment en el crèdit a curt i mitjà termini. Això és particularment greu si considerem l'existència d'un alt nivell de descapitalització empresarial i d'una creixent obsolescència productiva.

f) La naturalesa i subjecció a una forta competència externa d'una producció basada tradicionalment en una mà d'obra abundant i barata. Això és més important si hom pensa en el caràcter fonamentalment extrovertit de la indústria valenciana.

g) Escassa o nul·la relació entre la indústria i la Universitat, centres d'investigació i sistema educatiu, problema que limita sensiblement les possibilitats de canvi.

3. Pel que fa al turisme, d'especial importància per a aquesta economia, no en podem parlar d'una sola problemàtica, encara que la més rellevant n'és la que afecta les àrees de la costa d'Alacant, exclusivament o fonamentalment dependents d'aquest fenomen. En aquest cas, també podem parlar, des del punt de vista econòmic, si més no, de dos tipus de turisme: un de "permanent", basat en la compra de xalets, apartaments, etc. i un altre de caràcter "conjuntural", espontani o de "tour-operator". Atès el fet que el primer ofereix una major estabilitat i permanència de la demanda, l'altre és més aleatori i està subjecte als canvis de les relacions econòmiques i interespacials. Tot això va lligat als problemes estructurals que sofreixen els espais turístics i els serveis. D'una banda, està el garberament dels grans centres, com ara Benidorm. D'altra, els deficientes serveis hotelers i de restauració i els alts preus que s'hi demanen. Per últim, la mancada dependència dels "tour-operators" i la temporalitat del negoci. Tot això cal relacionar-ho amb la creixent competència d'altres àrees europees i del nord d'Àfrica.

En aquestes zones s'hi afageix un segon problema de gran relleu com és el de la depredació del medi ambient a la qual estan sotmeses per la funesta especulació i la inexistència d'una política d'ús del sòl. Conseqüència lògica d'això ha estat l'aglomeració, la degradació ecològica i la carència i salinització de les aigües.

4. Des de la perspectiva territorial, el País Valencià es troba afectat de les disparitats definides pel desenvolupament capitalista i el marc ecològic. Enfront d'una zona costanera industrialitzada i de rica agricultura, amb una alta densitat poblacional, a València i Castelló, es contraposa un interior deprimit (amb l'excepció de la Vall d'Albaida i de la Costera) de baixa densitat, alt grau d'envelliment de la població, etc. Només la província d'Alacant mostra un espectre econòmic i demogràfic més equilibrat.

Tanmateix, a causa de la fisonomia del País i la marcada dispersió dels assentaments productius, el problema és menor del que ens indicaria un índex de concentració. Això no implica, pel contrari, la no necessitat d'una atenció rigorosa al problema espacial, fonamentalment pel que fa a una major integració espacial, l'ordenació de les activitats productives dintre d'una política de divisió espacial del treball i l'atenció al medi ambient. Especial menció mereix la reforestació a les zones de l'interior, el desenvolupament dels equipaments, l'ordenació de l'ús del sòl i la millora de l'accessibilitat, així com l'atenció als problemes de depredació mediambientals en alguns espais de creixement i l'ordenació urbana d'aquests.

Ara bé, els problemes espacials no acaben pas aquí. Algunes comarques tradicionalment industrials (l'Alcoià i el Camp de Morvedre, especialment), turístiques (la Marina Baixa) o de caràcter agro-exportador es troben subjectes (o hi corren greu perill) al risc d'entrar en un procés d'involució. Si considerem el marcat caràcter monosectorial d'alguns espais i la incertesa en què es troben els sectors econòmics valencians, la incidència espacial de la crisi pot ser decisiva. Fins i tot en zones d'estructura heterogènia, com ara l'Horta, la crisi està plantejant greus problemes. Aquesta qüestió és especialment rellevant, atès que al País Valencià els beneficis que una integració espacial pot comportar per a les zones endarrerides depenen de la salut de les àrees actualment més desenvolupades.

El PER de la Generalitat Valenciana

Tal com exposa l'encapçalament del segon capítol del PER de la Generalitat Valenciana per al període 1984-87, de maig de 1984, "la voluntad de la Generalitat de contribuir a la solución de los problemas con los que se enfrenta la economía valenciana debe hacerse operativa a través de la definición de su política económica. La opción por ordenar el conjunto de las decisiones de gobierno, en el marco de una política a medio plazo, responde al programa electoral y de gobierno, ya conocidos, y se concreta en el Programa Económico Regional" (pág. 51).

El PER del Govern de la Generalitat Valenciana es fa ressò en general, dels principals problemes adés dibuixats i es proposa d'afrontar-los, en principi, mitjançant un programa a mitjà termini amb els objectius següents:

1. Coordinació interna (ordenació dels Programes d'actuació de les diferents Conselleries).
2. Coordinació externa (de les diferents Administracions públiques).
3. Previsió ("ordenación temporal de las actuaciones y anticipación de los problemas" (pág. 53).
4. Definició d'objectius i d'instruments.
5. Ordenació jeràrquica dels objectius.
5. Planificació financera.

Tot això dintre d'una perspectiva de flexibilitat i reajustament seqüencial i amb la finalitat d'oferir transparència informativa respecte de l'actuació pública per tal d'aclarir "incertidumbres de los agentes económicos privados y de los ciudadanos en general" (pág. 54).

El PER pretén d'abordar les "múltiples elecciones públicas concretas a realizar con criterios de racionalidad" i contemplat "el conjunto de los problemas y valorar el coste de oportunidad de cada opción, así como hacer el esfuerzo de anticiparse al futuro" (pág. 54). Aquest Programa s'ha concebut inserit en un procés de "planificación democrática, descentralizada y flexible de las actuaciones públicas

(pág. 55). Els seus objectius es defineixen “en el marco de las orientaciones de política económica general del Gobierno de la nación hechos públicos hasta el momento” (pág. 52). La qual cosa es ratifica plenament al epígraf 2.2. (pág. 58-67) on es fa palès un marcat seguidisme respecte al model estatal.

Els objectius perseguits en última instància són la recuperació de “nuestra historia y la modernización de la sociedad y las estructuras productivas, situándonos en una posición ventajosa a la salida de la ya larga crisis económica que atravesamos” (pág. 83).

· Els programes d'actuació que contempla el PER són agrupats en sis grans àrees, amb llurs respectius objectius.

1. *Serveis públics de caràcter social.* Els objectius bàsics són:

a) Acabar amb el dèficit d'equipament, millorar la qualitat de l'ensenyament i la incorporació del valencià i atendre a la formació professional i la investigació (suports humans al desenvolupament econòmic i el benestar social).

b) Prevenció i promoció de la salut.

c) Informació sobre dèficits d'altres serveis socials, millora de l'atenció i increment de les dotacions.

2. *Activitats productives.* En aquest camp es pretén trencar amb l'atonía inversora, orientar a tal efecte els recursos financers, proporcionar a les empreses els serveis que incentiven llur modernització i millorar la infraestructura física. Pel que fa al *sector agrari*, els objectius perseguits són: elevació del nivell de vida de la població rural, increment de la productivitat, equilibri i millor control social dels mercats i ordenació de les produccions. Per tal d'aconseguir això, es dona especial èmfasi a la necessitat de reformar les estructures agràries i de rejevenir la població activa, així com atendre especialment les àrees de muntanya, millorar i difondre la informació, reestructurar el sistema comercial i impulsar la industrialització agrària.

Respecte a la *política industrial* l'objectiu fonamental és reconvertir i situar en posició competitiva els sectors actuals i potenciar noves activitats. En aquesta línia, es basaran en els *plans de reconversió* de l'Administració Central i en els Serveis que “por medio del IMPYMEV, el IPEAE y el CETEDIV van a prestarse a los sectores y empresas industriales valencianas” (pág. 86). Atesa la condició marcadament exportadora de la indústria valenciana, “el objetivo general de relanzamiento de la actividad económica exige una atención permanente a la organización de la exportación, la promoción de los mercados exteriores, la atención a la institución ferial y la consecución de líneas de financiación que tengan en cuenta las características específicas de nuestras exportaciones” (pág. 87).

En relació amb el *turisme*, l'objectiu general és “adecuación, promoción y diferenciación de la oferta turística de la Comunidad Valenciana, evitando, a la vez, el deterioro medio-ambiental” (pág. 87). A tal fi s'arbitrarà una “actuación combinada de ayuda a la empresa turística y exigencia de cumplimiento de la legislación”, així com la millora de la infraestructura corresponent. Alhora, es promocionaran les àrees interiors amb potencialitats no aprofitades i la desestacionalització de la demanda.

3. *Actuació sobre el territori.* Els objectius fonamentals són corregir els desequilibris bàsics existents i potenciar el medi natural i la seva utilització harmònica. D'altra banda, es perseguirà la superació dels dèficits d'infraestructura vial i els problemes d'accessibilitat i l'ordenació de l'oferta de recursos hídrics d'acord amb les necessitats espacials, i la potenciació i ordenació del sector de la vivenda de protecció pública.

· 4. *Promoció de l'ocupació.* L'objectiu central en aquest cas és “conseguir, al concluir el período de referencia, unos volúmenes de empleo sensiblemente

mayores que los existentes y, a ser posible, unas tasas de desempleo inferiores a la media nacional” (pág. 89). Amb aqueixa finalitat, es comptarà amb les actuacions “en materia de fomento de empleo, relaciones laborales, fomento del cooperativismo, formación ocupacional así como los propios programas de inversiones públicas desarrolladas para dinamizar el sector privado” (pág. 89).

5. Integració en la CEE.

6. Coordinació de les Administracions Públiques.

Tanmateix, la realitat que es desprèn dels capítols sectorials respecte als desenvolupaments instrumentals i als mitjans financers aplicats a tal efecte, així com el procés seguit fins ara, no sols refuten la intencionalitat inicial, sinó que tampoc no semblen respondre a la naturalesa d'un programa econòmic i als greus problemes que té plantejats a hores d'ara l'economia valenciana.

Si considirem que la finalitat d'un programa econòmic és emmarcar i canalitzar el procés seguit per una realitat socioeconòmica en el seu conjunt (consideració feta de la transcendència que en això tenen els sectors socials més significatius), el PER no respon, ni tècnicament ni política, a una exigència d'aquesta mena. D'una banda, es tracta només d'una acumulació de plans concrets de les diferents Conselleries, sense un sistema integrat ni una perspectiva de conjunt, tal com correspon a les exigències d'una societat en transformació i orientada cap a un nou esquema de relacions. No hi existeix ni “previsió”, ni “coordinació externa”, ni “ordenació jeràrquica dels objectius”, ni tampoc “planificació financera”, els quals eren els principis bàsics inicialment enunciats. Allò que sí sembla haver-s'hi aconseguit és una certa coordinació interna, encara que només sigui a nivell pressupostari.

Pel que fa als objectius i instruments, en general no es passa d'una simple enumeració de bones intencions. La quantificació d'objectius és pràcticament inexistent, fins i tot al nivell de l'ocupació, i els instruments simplement s'enumeren sense que hi hagi un desglossament pressupostari suficientment precís i una especificació de llur contingut (amb determinades excepcions, com ara les bonificacions a la contractació, les subvencions a les operacions de *leasing* i d'altres). Amb això és difícil que es puguin aclarir moltes incerteses, tal com es pretén. Més endavant puntualitzarem algunes qüestions sobre el contingut i l'orientació de la política estrictament econòmica.

A nivell de participació social, el Programa planteja també importants problemes de base. En primer lloc, el PER no pot ser considerat plenament com a inserit en un procés de planificació democràtica, ja que el seu és un procediment funcional i de consulta, no pas de participació activa dels agents socials. Això és particularment greu si considerem que no sols el pla perd respecte, sinó que es malbarata l'oportunitat d'utilitzar-lo com a instrument de vertebració de la identitat col·lectiva tan esberlada al País Valencià.

D'altres característiques que hi destaquen, quant a la naturalesa del PER, són: 1) la seva condició de projecció del Programa Econòmic del Govern Central, sense un tractament suficientment específic dels problemes originals de la realitat valenciana; 2) el caràcter més informatiu que no intervencionista de l'acció pública; 3) la seva marcada orientació vers la gestió dels serveis socials (no és en aquest sentit, casual que dels 40.000 milions anuals de lliure disposició pressupostària, el 49 % es destinin a aquestes partides), 4) un reconeixement explícit de les insuficiències informatives i organitzatives.

Tot i això, cal dir que ens trobem davant el primer intent programàtic d'afrontar els problemes econòmics que es plantegen al País Valencià. D'altra banda, no podem menysprear la transcendència de l'esforç de coordinació interna i de posar algun

ordre en l'actuació del Consell, que suposa el PER. Si això serveix per a prendre consciència del gran repte que se'ns planteja, la tasca no serà inútil.

A nivell concret del contingut de la política econòmica hi podem destacar els següents punts:

1. Respecte a la política agrària hi destaquen: a) la inexistència pràctica de tot pla d'actuació amb un mínim de precisió; b) la tebior de les actuacions en matèria estructural; c) l'escassa atenció al problema comercial i una pràcticament inexistència política de desenvolupament cooperatiu; d) manca d'actuacions en matèria financera; e) vaguetat en la política de formació; f) política pobra i imprecisa en matèria d'ordenació de productes; g) parcial orientació de la política ramadera. En general, hi destaca la vaguetat, manca de contingut i escassetesa dels mitjans de l'actuació plantejada en aquest camp.

2. La política industrial està més definida en alguns aspectes, especialment pel que fa a l'actuació de l'IMPIVA.

El problema que planteja aquesta actuació, tanmateix, és l'escassetesa dels mitjans amb què compta, la qual cosa fa concebir poques esperances d'una incidència significativa. Pel que fa el recolzament dels projectes d'I + D (i a causa de l'estructura empresarial existent), es pot pensar que siguin les empreses majors les que concentren gran part dels recursos. Resulta interessant la proposta d'extendre a tots els sectors significatius la creació d'instituts tecnològics, encara que es fonamenta en l'estimulació dels interessos empresarials. Tot i que s'hi apunten algunes mesures de recolzament a l'estructura financera de les empreses, es presenten insuficients, atesa la transcendència del repte i el fet que no s'aprofiten les possibilitats obertes per les competències de la Generalitat respecte a les Caixes d'Estalvis.

Les falles més importants s'aprecien en quatre nivells fonamentals:

- a) Dependència bàsica dels plans de reconversió estatals o limitació de l'actuació de la Generalitat als aspectes informatius i formatius.
- b) La feble i imprecisa incidència en matèria comercial.
- c) Insuficient instrumentalització de la política de foment de la innovació i creació de nous sectors.
- d) Actuació espacial reduïda a quatre àrees, ja existents, de preferent localització industrial.

3. La política turística apareix també modesta per a la magnitud dels problemes existents en aquest camp, encara que la idea de creació de l'Institut Valencià de Promoció Turística (IVPT) és interessant (malgrat la imprecisió de les seves funcions). D'altra banda, l'actuació es redueix a la formació de personal, desenvolupament d'una xarxa informativa, creació d'alguna infraestructura, etc... Els problemes estructurals i comercials del sector resten lluny de ser afrontats.

4. Potser siga la qüestió espacial la que rep menys atenció del PER, més enllà de l'anunci d'alguns projectes de millora de carreteres i d'equipaments socials. A més a més, ja hem vist que la política agrària i la industrial no són gaire riques en contingut a aquest nivell.

5. A causa de la manca de previsió i d'una autèntica programació, la política educativa, que hauria de marcar les pautes de la futura oferta de mà d'obra d'acord amb les necessitats previstes es troba privada d'una perspectiva funcional, absolutament necessària avui.

Proposta d'algunes línies d'actuació

A la llum dels problemes dibuixats en la segona part i de les crítiques formulades

al P.E.R., encara que sigui a nivell d'esboç, entenem que les línies futures d'actuació per a l'economia valenciana haurien de ser les següents:

1. Impuls sistemàtic i canalització de la reconversió dels principals sectors industrials, en la línia d'afavorir la millora de la productivitat, la qualitat i la creativitat autòctona. Això implica fomentar activament la infraestructura socioeconòmica orientada a la producció de disseny i a la recerca i desenvolupament tecnològic i la creació dels mecanismes que possibiliten la seva difusió i la seva traducció en innovació real.

2. Per tal de fer possible aquesta reconversió és imprescindible la creació d'un institut de disseny, orientat a la creació d'un banc de moda a disposició dels dissenyadors, l'oferta d'ensenyament i el primer suport tècnic.

3. Pel que fa a la recerca, desenvolupament i innovació tecnològica, el problema és més complex (com el mateix PER destaca). Una major orientació de la investigació universitària pot ser un bon complement, si bé això significa la necessitat d'un canvi substancial en les actuals relacions empresa-Universitat i també un canvi en els propis investigadors.

4. Una sistemàtica intervenció orientada a organitzar l'exportació, desenvolupar mercats i cimentar la presència permanent en ells, mitjançant la creació de línies de finançament que considerin les característiques específiques de les nostres exportacions. Per tant, cal la creació d'un Institut de Promoció del Comerç.

5. Una actuació de caràcter informatiu (sobre els avantatges i costos de la reorganització i de nous mètodes de gestió, organització i participació laboral, alternatives financeres, etc...), d'incitació i millora de l'actual xarxa d'assessories. També cal la creació d'una Societat Financera Valenciana de caràcter mixt (públic-privat) amb l'objecte de facilitar finançament a mig i llarg termini a les empreses dels sectors en reconversió no estatal.

6. La investigació de possibles alternatives sectorials en què el País Valencià pogués tenir avantatges o, almenys possibilitats. En aquest sentit, és fonamental la promoció del sector de béns d'equip, en aquelles branques on hi existeixen possibilitats de demanda.

7. Una anàlisi de prospectiva sobre les exigències futures per al sistema educatiu derivades del canvi en el sistema econòmic i social, amb les conseqüents orientacions a introduir en l'esmentat sistema.

8. Potenciació efectiva de la línia de cooperativisme com a base institucional del futur de la nostra agricultura, ja que és l'actuació que més s'escau amb les seves necessitats productives i comercials.

9. Creació d'un Institut de Desenvolupament Econòmic (IDE) de caràcter mixt, dirigit a vincular producció i mercat, amb el qual hauria d'estar estretament relacionat l'Institut de Promoció del Comerç i hauria de realitzar els ajusts en la producció dels diversos sectors mitjançant plans específics.

10. Creació i desenvolupament del Consell Econòmic i Social per tal de cercar democràticament solucions negociades, compartides i assumides pels diferents sectors socials.

11. Coordinació sota un organisme central (l'IDE) de totes les institucions actuals i futures adreçades a la reestructuració, promoció, finançament, comercialització, disseny, etc.